

Yeşim Mutlu* ve Mehtap Tosun**

Mesafeleri Aşan Ses(sizlik): Diyarbakır'dan Çanakkale'ye Güven(siz)lik Anlatıları *Voice(less) Go Beyond the Distance: (In)Security Narratives from Diyarbakır to Çanakkale*

Öz

Bu makale yeni güvenlik anlayışı çerçevesi içerisinde yer alan “insani güvenlik” kavramına odaklanarak, güvensizlik ve şiddet sarmalının en çok etkilendiği gruplar olan kadınlar ve LGBTİ+’ların güvenlik/güvende hissetme algısını incelemektedir. Makalede gündelik yaşam içerisinde şiddet tehdidi/riski altında olan kadınlar ve LGBTİ+’ların şiddetten kendilerini koruyabilmek için ne gibi stratejiler geliştirdikleri ve güvende kalabilmek adına hangi alanları yarattıkları aktarılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, genellikle bireysel bir meseleye indirgenerek, kendine özgü bir sorun olarak görülür ve kesinlik ile gerçeklikten uzak bir hale getirilir. Bu çalışma¹, feminist metodoloji temelinde nitel araştırma teknikleriyle Diyarbakır ve Çanakkale’de yaşayan, farklı yaşam alanlarından gelen kadın ve LGBTİ+’ların güven(siz)lik algılarına odaklanarak, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve buna bağlı olarak güven(siz)lik mefhumunun ne gibi değişkenlerden etkilendiğini incelemektedir. Bu bağlamda, makale boyunca, hem kadınlar ve LGBTİ+’ların özel-kamusal alanda maruz kaldıkları çeşitli şiddet türleri ve güvensizlik halleri gösterilmekte, hem de mekân ve sosyo-ekonomik düzeyin şiddet ve güvensizlik karşısında benimsenen stratejileri nasıl etkilediği ortaya koyulmaktadır.

Abstract

This article focuses on the concept of “human security” within the framework of the new understanding of security, and examines the perception of security / feeling of safety by women and LGBTI +. In the article, it is explained what strategies women and LGBTI + individuals who are under the threat / risk of violence develop in order to protect themselves from violence and which realms they create in order to stay safe. Gender-based violence is often seen as a problem of its own, reduced to an individual issue, and is rendered unrealistic with certainty. This study, using qualitative research techniques on the basis of feminist methodology, focuses on the women and LGBTI + people’s, who are living in Diyarbakır and Çanakkale and coming from different life spaces, perceptions of (in)security. Moreover, the study also examines the variables which have effect on gender-based violence and those in relation to it on the concept of (in)security.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsiyetlendirilmiş güvenlik, insani güvenlik, güven(siz)lik, baş etme stratejileri

Keywords

Gender-based violence, gendered security, human security, (in)security, coping strategies

* Dr., yesimutlu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3124-027X.

** Dr., mehtaptosun@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4613-4568.

Giriş

Güvenliğin ne olduğuna dair bir soruya, tüm zamanlar ve mekânlar için geçerli olabilecek tek bir cevap vermek mümkün değildir. Ancak, “Kimin güvenliği” ve “Ne için Güvenlik” sorularına verilebilecek cevaplar, güvenlik meselesinin tanımına ve neleri kapsadığına ilişkin bir sınır çizmemizi sağlar. Başlangıç noktası olarak ise, güvenlik arayışı için güvensizliğe neden olan kaynakların ayrıntılı bir şekilde anlaşılması işimizi kolaylaştırır. Çünkü güvenlik, sadece onu tehdit eden korkunun özelliklerini içermez. Ama aynı zamanda bu korku (güvensizlik), önlemlerden (güvenlikten), korkuyu yaratan durumu etkisiz hale getirmesini, yok etmesini veya engellemesini talep eder (Neocleous, 2006, s. 18). Diğer bir ifadeyle, güvence altına alma, güvensiz olan bir duruma karşı yapılmaktadır, çünkü güvenliğin koruma altına aldığı kişi, grup, durum ve olay güvensizlik tarafından şekillenmektedir. Dolayısıyla, güvenlik, güvensizlikle ilişkili olarak tanımlanır, yani, güvenlik üzerine yapılacak herhangi bir tartışma, içerisinde mutlak surette güvensizliğin izlerini barındırır. James Der Derian’ın tıpkı güvenlik paradoksu üzerine bahsettiği gibi, “güvenlik içerisinde kendimizi güvensiz buluruz” (1992, s. 75). Bu paradoks, bir yanıla güvenliğin ontolojik olarak çöktüğünün de habercisidir.

Güvenlikli bir hayat talebi şiddetin her türlü ile hem özel hem de kamusal alanda karşılaşma ihtimalinin olmadığı bir durumu içerir. Ancak, patriyarkal tahakkümün kadınlar ve LGBTİ+’lar üzerine etkisi ve bunun en görünen biçimlerinden biri olan şiddet deneyimlerinin ve hikâyelerinin varlığı, güvende olma/kalmaya dair bütün anlamları ortadan kaldırır. Dolayısıyla bu şiddet deneyim ve hikâyelerinin hem görünür hem de duyulabilir kılınması gerekir, çünkü “şiddet çok çabuk bir şekilde gizlenir ve yeniden üretilir” (Ahmed, 2017, s. 104). Kadın ve LGBTİ+’lara yönelik görünmezleştirilen ve yeniden üretilen şiddet biçimlerinin yoğunluklu olarak gözlemlendiği yerlerden biri aile/ev içidir. “Aile içi”, “ev içi” gibi kavramlar aynı zamanda şiddetin nötrleştirilmesine katkı sunarlar (Ertürk, 2015). Diğer bir ifadeyle, şiddetin her zaman bir alt metin olarak mevcut olduğu “kutsal aile” ve “yıkılmaması gereken yuva”, şiddetin gizlendiği ve yeniden üretildiği bir kurumdur. 1970’li yıllardan bu yana şiddet üzerine yapılmış olan araştırmalar iki paradigma üzerine odaklanır: aile içi şiddet ve erkek şiddeti (Altınay ve Arat, 2008, s. 51). Bu iki paradigma “güvenli”, “sıcak”, “sevgi dolu” olarak tanımlanan ailenin, gerçekte toplumda en yoğun şiddetin yaşandığı kurum olduğu noktasında ortaklaşmaktadır (a.g.e., s. 51).

Güvenlik Anlayışının “Yeni”lenmesi

Birbirini besleyen iki bağımlı süreç olan güvenlik ve güvensizlik kavramları üzerine yapılan kısa girizgâhtan sonra, geleneksel paradigmadan bugüne kadar tartışılan bu kavramların geçirdiği dönüşümleri de göz önünde bulundurmak tartışmayı ilerletecektir. Geleneksel paradigma, güvenlik konusunu, Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenlik olarak merkeze almış ve ordu gücünün kullanımıyla sınırlamıştır. Bu paradigmada, devlet, güvenlik çalışmalarının öznesidir

ve güvenliğe ana tehdit oluşturan şey, düşman devlet tarafından bir saldırı tehdidi yani militer tehdittir (Caldwell ve Williams, 2012, s. 10). Diğer bir deyişle, ulusal güvenlik ve ülkesel egemenlik arasındaki bağ, dış tehdide karşı egemenliğin ve sınırların korunmasını temsil eden geleneksel kabuller ile kurulur. 1970'lerden itibaren dolaşıma giren yeni güvenlik paradigması, özellikle Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra geleneksel güvenlik anlayışının içerdiği meselelerin önemini giderek azaltmıştır.

Yeni güvenlik paradigması, güvenliğin olası öznelerinin çeşitliliği üzerine bir düşünme çabası olarak karakterize edilmiştir (a.g.e., s. 11). Yani güvenlik, artık hem devletler ve devlet dışı aktörler hem de bireyler için önemli bir mesele olarak gündeme alınmıştır. Geleneksel güvenlik çalışmalarının dünya üzerindeki güvensiz durumları/ortamları yansıtmakta ve çözüm önermekte yetersiz kaldığı tespitiyle birlikte “yeni güvenlik” anlayışı giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır.

“Yeni güvenlik” anlayışı güvenliğin sadece askerî tehditlerin tespiti ve bertaraf edilmesiyle kavranamayacağını, güvenlik politikalarının amacının da yalnızca savaşları önlemek değil aynı zamanda insanların mutluluk ve refahını sağlamak olması gerektiğini savunur. Bu anlayış ve yaklaşım, güvenlik gündeminin salt askerî konuların ötesinde, insan, devlet hatta üzerinde yaşadığımız gezegenin güvenliğini ilgilendiren başka hususları da içerecek şekilde geliştirilmesi çağrıları ile doksanlı yıllarda karşımıza çıkmıştır (Krause ve C. Williams, 1997, s. 42). Böylece, güvenliğin iki yaklaşımından biri olan devlet merkezli yaklaşımdan birey odaklı yaklaşıma geçilmiş ve 1990'ların başında “insan güvenliği” kavramı oluşmuştur. Ulusal güvenliğin aksine insan güvenliği, devletten ziyade birey olarak insana odaklanır ve aynı zamanda saldırıya karşı savunmayı önceleyen geleneksel bakışın ötesinde, insanın refahına karşı olan bir dizi tehdidi içerir (Caldwell ve E. Williams, 2012, s. 257). Dolayısıyla, güvenlik analizleri, geleneksel paradigmadan kopuşla, merkeze devletin değil bireyin alındığı yeni bir sürece girmiştir. Bu süreç, “insani güvenlik” kavramını esas alarak, hem geleneksel güvenlik politikalarının amacının ve kapsamının sorgulanmasına ön ayak olur; hem de demokratikleşme ve hesap verebilirliğin önemini vurgular (Akay, 2015, s. 5). Çünkü güvenlik ve/veya kendini güvende hissetme hali insanları “yaşamı belirleyen kısıtlamalardan az ya da çok özgürleştirerek farklı yaşam olanaklarının keşfedilmesini sağlar” (Booth, 2005, s. 22). Güvenlik yaklaşımlarının ve politikalarının insanileştirilmesini hedefleyen “insani güvenlik” kavramı, ilk olarak 1994 tarihli İnsani Gelişim Raporu² içerisinde kullanılmış (a.g.e., s. 5) ve 2012 yılında Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanmıştır.³ Dolayısıyla, insani güvenlik kavramı ile birlikte, birey, güvenlik politikalarının pasif bir nesnesi olmaktan çıkarılmış, bireyin kendi güvensizliklerini hafifletmek ve kendisini daha korunaklı hale getirmek için gösterdiği çaba dikkate alınmış ve birey güvenliğin bir aktörü olarak görülmüştür (Akay, 2015, s. 6). Sonuç olarak, güvenliğe ilişkin politika ve uygulamaların, “ulusal”, “bireysel” ve son olarak da “insan” odaklı bir düzlemde ilerleyişi, gerçekte onlarla beraber bir tarihi de beraberinde taşımaktadır (Wibben, 2011, s. 41).

Cinsiyetlendirilmiş Güvenlik ve Şiddet

Geleneksel paradigma ile yer değiştirip salt askeri anlamda algılanan güvenlik odağından, hak ve özgürlükler temelli bir odağa doğru genişleyen güvenlik çalışmalarının güvenliği en çok tehdit edilen gruplara nasıl yansıdığı ve bu grupların gündelik yaşamını nasıl etkilediği konusu tartışmalara sağlam bir zemin hazırlamaktadır. Bu düşünsel zeminin önemli kaynaklarından biri de kişisel, siyasi ve uluslararası alan arasındaki ilişkinin altını çizen feminist kuramcılarının katkılarıdır. Feminist kuram güvenlik alanına oldukça önemli düşünsel katkılar sağlamıştır, ancak güvenlik çalışmaları genel olarak toplumsal cinsiyet perspektifinin uzağında kalmıştır. Ayrıca, çoğu feminist kuramcı, kadınların cinsel ve fiziksel şiddete karşı büyük korunmasızlığını göz önünde bulundurup, eril kavramlardan farklı olarak, kadına özgü güvenlik kavramlarını önermektedir. Çünkü erkeklerin genellikle cinsel şiddet ve fiziksel istismar korkusundan uzak oldukları düşünülmekte ve erkeklerin formüle ettiği güvenlik kavramlarının cinsel saldırı endişesinden ve korkusundan uzak olan bir güvenlik anlayışını ortaya koyduğu öne sürülmektedir (Caldwell ve E. Williams, 2012, s. 259). Diğer taraftan, güvenlik çalışmalarının cinsiyetlendirilmiş karakterini analiz etmek için, eril normların, erkeğin güvenlikle olan ilişkisinin kavramsallaştırılması yani erkek ve erkeğin de kadın ve kadınlık ile analiz edilmesi gerektiği yönünde tartışmalar da mevcuttur. Bu tartışmalar, “patriarkal toplum ve hegemonik erkeklikler ile şiddet ve militarizm ilişkisini keşfetmenin, feminist güvenlik araştırmaları için önemli bir mevzu” (Wibben, 2011, s. 23) olduğunu ileri sürmektedir.

Feminist kuramsallaştırma, şiddet ve güvenlik konusuna hâkim olan kamusal - özel alan ve üretim-yeniden üretim arasındaki yapay bağları ayıran yaklaşımları zorlamaktadır (True ve Tanyag, 2017, s. 44). Çünkü feminist kurama göre güvenlik belirli bir biçimdeki toplumsal ve politik düzenin uygulayıcısıdır, bu nedenle şiddetle yakından ilişkilidir ve cinsiyetlendirilmelidir. Dolayısıyla şiddet, yalnız güvenliğin teori ve pratiği içerisinde değil, aynı zamanda cinsiyetlendirilmiş öznelerin yeniden üretiminde de belli bir düzenin fonksiyonunu yerine getirir (Shepherd, 2007, s. 250). Güvenlik süreçlerinde, toplumsal cinsiyet genel olarak kadınlarla eşanlı olarak kullanılır ve kadınların deneyimleri, korumanın ve kurbanlaştırılmanın kadınlaştırılmış hikayeleri aracılığıyla aktarılır. Bu yalnızca kadınların bir grup olarak homojenleştirilmesine yol açmaz, aynı zamanda kriz durumlarında koruma ihtiyacı içinde olan toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kimliklerinin çeşitliliğini de engeller (True ve Tanyag, 2017, s. 53). Çünkü, kadınların ve LGBTİ+'ların kimlik ve güvenlik algısı, cinsiyet düzeninin toplumsal zorlukları tarafından orantısız bir şekilde tehdit edilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin performansı güvenlik performansına içkindir, yani her iki mesele ontolojik olarak birbirine bağlantılıdır (Shepherd, 2007, s. 250).

Ancak, ne güvenlik çalışmaları alanındaki söz konusu bu gelişmeler ve genişlemenin kendisi ne de güvenlik söyleminin ön planda olması toplumun genelinin ve özellikle de güvenliği en çok tehdit edilen grupların güvende olmasını sağlamaktadır. Tam aksine, güvenlik söyleminin bu kadar ön planda olması ve yaşanan sorunların daha fazla güvenlik alanının içine

çekilmesi aslında söz konusu grupların güvensizliğini artırmaktadır (Balta, 2009). Çünkü bu durumun kendisi salt bir güvenlik eksikliğinden çok yapısal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Cinsiyetçilik, homofobi, eşitsizlik gibi yapısal nedenlerle yüzleşilmemesi, cezazsızlık kültürünün de yaygınlaşmasına yol açarak şiddetin körüklenmesine sebep olmaktadır. Tüm bunların yanı sıra, eril iktidar odaklarının meseleyi salt bir güvenlik meselesi olarak algılaması, sadece kendi sorumluluğunu göz ardı etmesi sonucunu doğurmaz; aynı zamanda güvenliği tehdit altında olan grupların kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması gerektiği beklentisine de yol açar.

Güvenlikli ve Şiddetsiz Hayat Mümkün mü?

Bu çalışma kapsamında bahsedilen insani güvenlik tanımından hareketle, kadınlar ve LGBTİ+'ların deneyimlerine odaklanılarak, hem güven(sizlik) durumlarının belirlenmesine hem de bu konuya dair ihtiyaçların ortaya konmasına yönelik yürütülen saha çalışmasından derlenen veriler sunulmaktadır. Yapılan araştırmalar, gerçekleşen suç sayısı ile algılanan suç sayısı arasında fark olduğunu ve genellikle hissedilen riskin, gerçekleşen suç oranlarına kıyasla daha güçlü olduğunu göstermektedir (Yirmibeşoğlu ve Ergun, 2015). Suç korkusu⁴, insan hayatının pek çok alanını etkileyebilir; örneğin insanların gece evlerinde yalnız kalamamalarına ve diğer insanlarla sosyal ilişkilerini kesmelerine neden olabilir. Suç korkusunun artışıyla, hissedilen güven duygusu ters orantılıdır. Başka bir deyişle, suç korkusu kişideki güvenlik ihtiyacının artmasına sebep olur. Dolayısıyla, kişi kendisini tehlike altında hisseder ve güvenliğini sağlayabilmek amacıyla daha fazla çaba gösterir⁵ ve çeşitli stratejiler benimser. Erkeklerle oranla gerçekte daha az suça maruz kalmalarına rağmen, özellikle kadınların, suç mağduru olma korkularının daha fazla olduğu çeşitli araştırmalarda vurgulanmıştır (Özaşçılar ve Ziyalar, 2015). Türkiye'de bu alanda yapılan az sayıda çalışmanın sonuçları da uluslararası literatürle benzerlik göstermektedir.⁶ TÜİK İstatistiklerle Kadın 2016 verilerine göre "Her 10 kadından yaklaşık 4'ü yaşadığı çevrede kendini güvensiz hissetmektedir."⁷ Bu çalışma tam da böyle bir noktadan hareketle, Türkiye'de dört⁸ ilde yapılan derinlemesine görüşmelerle şiddetin her türüne maruz kalan kadın ve LGBTİ+'ların güvenlik algısını kendi deneyimleri üzerinden anlamaya ve güvensiz hissettikleri durumlarda benimsedikleri stratejilere odaklanmaktadır.

Araştırma Metodolojisi

Bu çalışmanın ana hedeflerinden birisi güvenlik ihtiyacının ne gibi değişkenlere göre farklılaştığının ve bu ihtiyaca göre kimler tarafından ne gibi stratejilerin belirlendiğinin ortaya çıkarılması ve böylelikle tek bir güvenlik algısından bahsedilemeyeceğinin altını çizmektir.

Bu araştırmada, yöntem olarak feminist metodoloji benimsenmiştir. Feminist metodoloji gereğince, araştırma sonuçları kadar araştırma sürecine de önem verilmiş; katılımcılık hedeflenmiş; araştırmaya katılan kadınların/LGBTİ+'ların zarar görmemesi için önlemler alınmış ve talep edilmesi durumunda katılımcılara yönlendirme desteğinde bulunulmuştur. Yine

feminist metodoloji gereğince kadın ve LBGTTİ örgütlerinin deneyimlerinden faydalanılmış ve onlarla iş birliği yapılması saha çalışmasının odağına yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye’de ilgili literatürdeki boşluk göz önünde tutularak nitel bir araştırma olarak planlanmıştır. Söz konusu nitel çalışmanın verileri Haziran ve Temmuz 2017’de Diyarbakır ve Çanakkale’de kadınlarla, LBGTTİ+’larla ve kadın ve LBGTTİ+ örgütlerinin temsilcileriyle yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmelerden derlenmiştir. Çanakkale, kadına yönelik şiddet göstergelerinin en düşük olduğu illerden biri olması nedeniyle seçilmiştir. Diyarbakır ise sadece örgütlü kadın mücadelesinin oldukça güçlü olduğu ve yerel yönetimlerde kadınların etkin olduğu metropol bir il olması sebebiyle değil aynı zamanda güvenlik meselesinin devlet şiddetiyle ilişkisine bakabilmek için de tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında, Diyarbakır’da dört örgüt temsilcisi ve on altı kişiyle (kadın ve LBGTTİ+); Çanakkale’de ise iki örgüt temsilcisi ve on dokuz kişiyle (kadın ve LBGTTİ+) görüşülmüştür. Daha önce Türkiye’de yapılmış benzer bir çalışma olmadığından, bu araştırmanın örneklemi, eğitim durumu, gelir düzeyi⁹, kimlik/aidiyet, yaş, medeni durum vb. gibi mümkün olan en fazla ölçüde farklılığı kapsayacak şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. Böylelikle, bu araştırmanın örneklemi amaçlı kartopu yöntemiyle oluşturulmuştur. Bununla amaçlanan, örneklemin temsili olmasından ziyade çeşitliliğin kendisinin temsil edilmesidir (McDermott, 2006). Sonuç olarak, nitel saha araştırması verilerini temel alan bu çalışma, şu sorulara cevap bulmayı amaçlamaktadır: 1. Farklı yaşam alanlarından gelen kadınlar ve LBGTTİ+’ların güvenliğe ve güvende hissetmeye dair kabulleri/algıları nelerdir? 2. Farklı yaşam alanlarından gelen kadınlar ve LBGTTİ+’lar farklı durumlara/şiddet tehditlerine göre gündelik pratikler içerisinde ne gibi stratejiler belirlemektedirler?

Güven(siz)lik Anlatılarına Dair

Bu çalışmanın ana hedeflerinden birisi kadınların ve LBGTTİ+’ların güvenlik ihtiyacının ne gibi değişkenlere göre farklılaştığının ve bu noktada kimlerin ne gibi gereksinimlerinin olduğunu ortaya çıkarılmasıdır. Çalışma, böylelikle tek bir güvenlik algısından bahsedilemeyeceğinin dikkate alınmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu noktadan hareketle, bir sonraki bölüm öncelikle görüşmecilerin güven(siz)liğe ilişkin algılarını sosyo-ekonomik düzey ve mekân özelinde incelemekte; ardından alan çalışmasının yürütüldüğü dönemle kesişen Türkiye’deki OHAL uygulamasının güven(siz)lik bağlamında özellikle kadın ve LBGTTİ+ örgütleri üzerindeki yansımalarına odaklanmaktadır. Son olarak, bir sonraki bölüm Diyarbakır ve Çanakkale’de yaşayan kadın ve LBGTTİ+’ların şiddet ve güvensizlikle baş etme stratejilerine değinmektedir.

Sosyo-Ekonomik Düzey, Mekân ve Güven(siz)lik

Güvenliğin nasıl tanımlandığına bakmak gerekirse; buradaki en belirgin değişkenin kadınlar için mekândan da bağımsız olmamak üzere öncelikle sosyo-ekonomik düzey; LBGTTİ+’lar için

ise mekân ve (aileye) açılma/açılmama durumu olduğu söylenebilir.

Mekân fark etmeksizin alt sosyo-ekonomik düzeyden kadınlar için öncelikli güvenlik tanımı can güvenliği, emeklilik, ev sahipliği ve sosyal güvence üzerinden tanımlanmaktadır. “Güvenlik denilince aklınıza ilk olarak ne geliyor?” sorusuna verilen cevaplar bunu gösterir niteliktedir: “İlkin kadın üzerinde olan güvenlik; kadın cinayeti, kadın ölümleri. Dışarıdaki güvenlik, kaza gibi... Ölmemek, öldürmemek, cana kastetmemek. Kendini güvende hissetme; rahat, korkusuz yürüme...” (Diyarbakır, 50 yaşında). Yine Diyarbakır’dan alt sosyo-ekonomik düzeyden başka bir kadın ise güvenliği şöyle tanımlamaktadır: “Güvenlik denilince aklıma şiddet geliyor. Bizim buralarda akraba şiddeti çoktur. Babamda şiddetle karşılaştım.” (Diyarbakır, 26 yaşında). Çanakkale’de eşi uyuşturucu bağımlısı, çalışmayan, çocuklu bir genç kadın ise güvende olmayı şöyle tanımlıyor: “Bir yere sığınmak... Kendimi güvende hissetmek. Ayır evim olsun, maddi durumum olsun isterdim.” (Çanakkale, 26 yaşında)

Orta sosyo-ekonomik düzeyden kadınlar için güvenlik söz konusu olduğunda genellikle yaşam tarzı ve kadın-erkek eşitliği ile ilişkili konuların ön plana çıktığı görülmektedir. Diyarbakır’a başka bir ilden gelen ve öğretmen olarak çalışan bir kadın görüşmeci güvende hissetme durumunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Yalnız yaşıyorsun, canın istediği zaman eve girip canın istediği zaman çıkmak istiyorsun. İstedğin zaman erkek ya da kız fark etmez, istediğin arkadaşın sana gelsin istiyorsun. Sen gecenin bir vakti de olsa evden rahatlıkla girip çıkmak istiyorsun. Şimdi oturduğum sitede bunu yapabiliyorsun, ama her yerde yapamazsın... İşte bu siteyi tercih etme sebebim o. Şimdi 900 lira oldu kiram, aidatım 150-200 lira. Daha az paralarla 2+1 evde oturup kendimi maddi açıdan rahatlatmak yerine yine de kendimi daha rahat ve güvende hissedebileceğim bir yerde oturmayı tercih ediyorum. 24 saat güvenliği olan... Her şeye rağmen o bilinçaltında güvenlik, güvende olmayım hissiyatını bu şehirde atamıyorsun kafandan.” (Diyarbakır, 48 yaşında)

Çanakkale’den bir kadın görüşmeci ise bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Güvenlik denilince aklıma daha çok, bir kadın olma üzerinden sokakta kendimi tehlikesiz, tehlikeden uzak olmayı hissetme, evimde yalnız yaşarken bir kadın olarak tehlikeden uzak hissetme, bir tehlike algımın olmaması, herhangi bir endişe duymamak. Etrafındaki insanların varlığı ile ilgili tedirginlik duymamak. Güvenlik fikri bu bende.” (Çanakkale, 42 yaşında)

Diyarbakır ve Çanakkale’de üst sosyo-ekonomik düzeyden iki kadınla yapılan görüşmelerde güvenliğin Diyarbakır’da ifade özgürlüğü, barış vb. ile ilişkilendirildiği; Çanakkale’de ise ülkenin ve sınırların güvenliğinin ön plana çıktığı gözlenmektedir. Aşağıda verilen alıntılar bu ayrımı ve dolayısıyla mekân ile güven(siz)lik arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde göstermektedir:

“Ya kendinizi ne kadar özgür hissettiğinizle alakalı bir şey sanırım güvenlik. Ne kadar özgürsem o kadar güvendedim demektir. Bir şeyi ifade ederken ne kadar özgür ifade edebiliyorsam, bir

yere giderken ne kadar özgür girip çıkabiliyorsam, gezerken ne kadar şey yapabiliyorsam, kısıtım yok ise. Bunların hepsi güvenlik algısıdır benim için.” (Diyarbakır, 33 yaşında)

“Ülkemin korunması geliyor. Devlet tarafından kişisel korunmanın zaten sağlandığını düşünüyorum ama ülke açısından güvenliğin benim için daha çok önemi var. Cumhuriyet’in korunması, sınırlarımın korunması. Açıkçası ilk önce güvenlik, sınırlarımızın korunmuş olması. İçerdeki güvenliği kendimiz bir şekilde sağlayabiliriz ama benim en büyük güvenlik endişem sınırlarımızın korunması. İlk önce vatanımızın sınırlarının güvence altına alınması önemli; hem benim hem de çocuklarımın geleceği için başka bir şeyin önemi yok, ben ölsem ne olmuş. Kişisel asla düşünmüyorum.” (Çanakkale, 54 yaşında)

LGBTİ+’ların güven(siz)liğe ilişkin algılarına bakıldığında ise, öncelikli değişkenin mekân olduğu görülmektedir. Çanakkale’de hem diğer görüşmecilerin hem de LGBTİ+’ların kendi aktarımlarından hareketle, Çanakkale’nin ‘güven, huzur ve rahatlık’ ekseninde tanımlandığını söylemek mümkündür. Çanakkale’ye ilişkin bu algı 73 yaşındaki bir geyin şu ifadesinde kendini açıkça göstermektedir:

“Çanakkale’nin yapısının dışına çıkmadığım için sizin güvenlik kaygınızı anlamıyorum. Çanakkale’de hiçbir korkuyla dolaşmıyorum. ... Ben burada LGBTİ bayrağımı alıp, ben ibneyim diye dolaşıyorum.” (Çanakkale, 73 yaşında).

Bunun yanı sıra, Çanakkale’de görüşülen LGBTİ+’ların de bu tanımlamaya tamamen katıldıklarını aktarmaları, bu çalışma kapsamında yapılan görüşme öncesinde güvenlik meselesini hiç düşünme ihtiyacı duymadıklarını belirtmeleri güven(siz)liğe ilişkin mekân değişkeninin önemini göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir.

“Çok rahat bir şehir; kimse kimsenin umurunda değil burada. Burada biz mesela iki erkek el ele yürürse ne olur diye [denedik]; kimse dönüp bakmıyor ve ben buna sevindim. Sonra şey dedim acaba böyle bir şeye hiç mi ihtimal vermiyorlar da mı bir şey yapmıyorlar (gülüyorlar); o yüzden umursamıyorlar diye de üzüldüm sonradan.” (Çanakkale, LGBTİ İnisyatifi)

Diyarbakır’da ise Çanakkale’ye kıyasla LGBTİ+’lar açısından durum oldukça güvensiz görünmektedir. Görüştüğümüz Keskesor LGBTİ+¹⁰ aktivistleri özellikle son iki yılda, artan çatışmalarla birlikte daha fazla tehdit aldıklarını; çalışma yürütmekte, basın açıklaması yapmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Hal böyleyken, Diyarbakır’da yaşayan LGBTİ’ler kendilerini hemen hemen hiçbir alanda güvende hissetmediklerini şu ifadelerle belirtmektedirler:

“Güvende değiliz... Güvenlik deyince aklıma güvensizlik geliyor... Kendin gibi olduğun yer en güvenlidir... Hep güvensizim herhangi bir yerde... Güvende olduğumuz sadece iki üç alan var... En güvensiz yerler ailelerimizin olduğu yerler.” (Diyarbakır, Keskesor İnisyatifi).

Yukarıda da söz edildiği üzere, mekân değişkeni ile birlikte özellikle aileye açılma/açılmama durumu da LGBTİ+'ların güven(siz)liğini önemli ölçüde etkileyen bir faktör olarak görünmektedir. Bu durumu kendini kadın, Kürt ve Deist olarak tanımlayan 24 yaşındaki bir görüşmecinin deneyimleri üzerinden güvenliğe ve güvende hissetme durumuna yönelik tanımlamasında görmek mümkündür:

“Türkiye’de aklıma hiçbir şey gelmiyor güvenlik deyince. Ben polislerden dahi tacize uğradım; devletin memuru bile yapıyorsa herkes yapar... Güvende olmak ise sevgilimin yanında olmak; aile evinde olmak, ailenin kabullenmesi çevreye karşı... Mesela dışarıya çıkarken ölümü göze alarak dışarı çıkıyorum.” (Diyarbakır, 24 yaşında)

Görüşmecilerin sosyo-ekonomik düzeyi dışında, güvenlik söz konusu olduğunda, çeşitli grupların öznel durumlarına dikkat çekmek de önemli görünmektedir. Bunlardan ilki, Çanakkale’de yaşayan üniversite öğrencisi, muhafazakâr-dindar kadınların bu şehirdeki içki tüketiminin kendilerini güvensiz hissettiren bir durum olduğunun altını çizmeleridir. İkinci ise, görüşülen engelli kadınların yardım bahanesiyle yaşadıkları fiziksel tacizler (karşıdan karşıya geçirmek bahanesiyle göğüslerine dokunmak, tekerlekli sandalyedekilerin kalçasına dokunmak vb.) sebebiyle özellikle kamusal alanda oldukça güvensiz hissettiklerini belirtmeleridir. Dolayısıyla bu örnekler, farklı grupların güven(siz)liğe ilişkin deneyimlerinin ve güvenlik ihtiyaçlarının çeşitliliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Tüm bunlara ek olarak, belirtmek gerekir ki bu araştırmanın yürütüldüğü dönem göz önünde bulundurulduğunda çatışmanın yaşandığı ve toplumsal muhalefetin kamusal alanda görünür olduğu Sur ve Ofis semtleri Diyarbakır’ın en güvensiz mekânları olarak algılanmaktadır. Çanakkale’de ise daha çok uyuşturucu ve hırsızlık vakaları ile anılan Romanların ağırlıklı olarak yaşadığı Fevzipaşa Mahallesi ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu açıdan bakıldığında, güvensizlik Diyarbakır’da daha çok devlet şiddetinin hâkim olduğu mekânsal bir düzlem etrafında tariflenirken; Çanakkale’de Romanlara yönelik ayrımcılıkla iç içe geçmektedir.

OHAL’de Güven(siz)lik ve Şiddet

Bilindiği üzere, Türkiye’de 15 Temmuz 2016 sonrasında 20 Temmuz’da ilan edilen OHAL, iki yıl sürmüş ve 18 Temmuz 2018’de kaldırılmıştır. OHAL yönetimi ile geçen sürede özellikle örgütlü mücadele ile kadın ve insan hakları alanlarındaki kazanımlar sekteye uğramış, 1500’ün üzerinde sivil toplum örgütü kapatılmıştır. Tahmin edilebileceği gibi, OHAL yönetiminin kadınlar ve LGBTİ+'lar açısından örgütlenmeyi kısıtlayan ve bu örgütlerin hareket alanı üzerindeki baskıyı arttıran bir etkisi vardır. Bu kısıtlamalar ve baskılar, gittikçe artan şiddet vakalarının ve güvenlik taleplerinin duyu(ru)lmasının, kamusallaş(tırıl)masının önüne geçmektedir. Bu çalışma kapsamında kadın ve LGBTİ+ örgütleri ile yapılan görüşmelerde, örgüt temsilcileri bu noktaya da değinmiş ve deneyimlerini aktarmışlardır.

İlk olarak, OHAL özellikle Diyarbakır ve çevresindeki kadın örgütleri ile LGBTİ+ örgüt ve aktivistlerini olukça olumsuz bir şekilde etkilemiş görünmektedir. Diyarbakır’da belediyelere atanan kayyumlar öncelikle kadın kurumlarını hedef almış, tüm kadın kurumlarını kapatmış, KHK’larla kapatılan kadın sivil toplum örgütleri ile birlikte kadın hakları aktivistleri çalışmalarını yürütemez hale getirilmiştir. Dolayısıyla şiddete uğrayan kadınlar destek mekanizmalarından yoksun bırakılmıştır. Diyarbakır’da görüşülen, kapatılan kadın derneklerinden¹¹ birinin temsilcisi Diyarbakır’daki çalışmalarına dair durumu aktarırken kadınların devlete ve devlet kurumlarına gitmek istemediklerini, bu sebeple belediyelere bağlı kadın merkezleri ve derneklerini tercih ettiklerini ancak bu kurumların kapatılmasıyla çalışmalarını sekteye uğrasa da örgütlü mücadelenin hala güçlü olduğunu ve kadınların telefon ve/veya tanıdıklar aracılığıyla kendilerine ulaşmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Diyarbakır LGBTİ hareketi için ise sıkıntılar OHAL öncesinde, çatışmaların artmasıyla başlamıştır. Özellikle Hizbullah gibi gruplar tarafından tehdit edilen ve güvenlik endişesi yaşayan Hebûn LGBT hareketi temsilcileri şehir veya ülke dışına çıkmış; Keskesor LGBTİ+ aktivistleri ise kamusal alandaki görünürlüklerini azaltma yoluna gitmişlerdir.

Çanakkale’de Diyarbakır’a kıyasla bu kadar ağır bir durumdan bahsetmek çok mümkün görünmese de OHAL döneminin etkileri Çanakkale’deki sivil toplum örgütlerine de yansımıştır. Çanakkale’deki kadın örgütlerinden birinin temsilcisi, kurulduğu günden beri Valilik İl İnsan Hakları Kurulu’nun üyesi olduklarını ama bu sene valinin isteğiyle kuruldan çıkarıldıklarını; baskının çok olduğunu ve Dernekler Müdürlüğü’ne gittiklerinde “Sakin siyasi şeylere girmeyin; içinize terörist almayın, dikkat edin” denildiği için “çok atak davranıp sindirilmek istemediklerinden, çalışmalarını rahat bir şekilde yürütemediklerinden” bahsetmiştir. Çanakkale LGBTİ İnisiyatif temsilcileri ise bu dönemde çok büyük sıkıntılar yaşamadıklarını ama yaklaşık iki yıl önce Saadet Partisi’nden “Sizin gibileri istemiyoruz, sizin gibilerdendir yanacaklar; sizi bulacağız, edeceğiz” gibi ifadelerin olduğu tehdit içerikli bir e-posta aldıklarını ve o süreçte etkinliklerini duyurmaktan ziyade mesajla bilgilendirme yapmayı tercih ettiklerini aktarmışlardır. 2016’da ise Gaziantep’ten yerel bir gazetenin kendilerini hedef gösterdiğini ve “şehitlerin yattığı yerde”, “şehitler ters döndü” gibi söylemlerle “cezalandırılmalarının talep edildiğini” belirtmiştir.

“Çatlaklar da Olmasa İşimiz Zor”: Şiddet, Güven(siz)lik ve Başetme Stratejileri

Kadınlar, suç mağduru olma korkusunun bir sonucu olarak erkeklere oranla daha fazla önlem almakta ve kaçınma davranışında bulunmaktadır (Lane, 2012, s. 59). LGBTİ+’ların da kadınlar kadar hatta kimi zaman ve/veya mekânlarda kadınlardan daha fazla risk altında olduğu düşünüldüğünde, onlardan da bu gibi davranışlarda bulunmaları beklenebilir. Bu çalışma kapsamında da benimsenen stratejilere ve alınan önlemlere odaklanılmış; kadınların ve LGBTİ+’ların kendilerini daha güvende hissetmek ve/veya tehdit altında hissetmemek için belirledikleri stratejiler olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Kadınların ve LGBTİ+'ların kendi aralarında kaçınma davranışları ve stratejileri genel olarak benzerdir. Bunlar, giyim-kuşama dikkat etme, geç saatte toplu taşıma araçları yerine taksi kullanma, yanında bıçak, çakı vb. bir alet ve/veya biber gazı taşıma olarak özetlenebilir. Ancak yine de yaşanan şiddet deneyimine, mekâna ve kişisel özelliklere göre kimi farklılıklardan söz etmek de mümkün görünmektedir. İlk olarak kadınlar özelinde, bedene ilişkin pratiklerin öne çıktığı rahatlıkla söylenebilir. Çanakkale'de yaşayan bir üniversite öğrencisi kadın, masraflarını karşılayabilmek için çalıştığı barda aldığı önlemlere ilişkin şunları aktarmıştır:

“Dekolte asla giymezdim; çok yakın davranmazdım mesela masada sadece erkekler varsa çok tatlı konuşmazdım ben normalde çalışırken çok şeker kız takılırım. ‘Aaa hoş geldiniz falan...’ Erkekler varken daha böyle daha usturuplu mu diyeyim... Aslında çok hoşuma gitmeyen bir şey bunu yapmama gerek yok ama yapıyordum yani bunu evet, yapmak zorunda hissediyordum kendimi.” (Çanakkale, 23 yaşında)

Bunun yanı sıra, Çanakkale'de yaşayan muhafazakâr-dindar bir üniversite öğrencisi ise aldığı önlemleri şu şekilde aktarmıştır:

“Genelde otobüs çok dolu olduğunda binmiyorum o şekilde tedbir alıyorum; otobüslere erkeklerin yanına oturmamaya çalışıyorum ya da sesimi çok çıkarmamaya çalışıyorum. ... Bir de inancımız da var tabii; bir şey yaşayacaksam yaşayacağım ama kendimi koruyabildiğim kadar koruyayım; tedbir. En basitinden üzerimdeki ferace bana iki beden büyük; bol giyerek mesela kendimi korumaya çalışıyorum, neden? Vücut hatlarımı mesela şey yapmayayım diye. Ya da başörtümü mesela uzun yapıyorum, neden? Göğüslerim çok fazla dikkat çekmesin diye.” (Çanakkale, 23 yaşında).

Ancak burada üzerinde durulması gereken kimi öznel durumlar da vardır. Örneğin, üst sosyo-ekonomik düzeyden kadınlar bu gibi ihtiyaçlardan hemen hemen hiç söz etmemektedirler. Çoğunlukla kent çeperlerinde, daha güvenli alanlarda yaşamaları, ulaşımı kendi arabalarıyla sağladıkları için toplu taşıma araçlarını kullanmak zorunda olmayışları ve kent merkezlerini diğer sosyo-ekonomik gruplardan kadınlar kadar kullanmamaları bu gibi ihtiyaçların olmamasının temel sebepleri olarak görülebilir.

Bu çalışma kapsamında görüşülen kişilere aile içi ve/veya dışı cinsel şiddete yönelik aldıkları önlemler olup olmadığı da sorulmuştur. Bu noktada Diyarbakır'da yaşayan kadınların anlatımlarında cinsel şiddet deneyimlerinin yaygınlığından ve bunun anneye yönelen bir öfkeyle birleştiğinden söz etmek mümkün görünmektedir. Aile içi cinsel istismar mağduru, geçmişte boşandığı eşinden ve şimdi de erkek kardeşinden şiddet gören Diyarbakır'dan bir görüşmeci, aldığı önlemlere ilişkin oldukça çarpıcı olan şu ifadeleri kullanmıştır:

“Amcaoğlum bana defalarca tacizde bulunmuş; ben bir gün onun evindeyken bıçakla tuvalete kapandığımı biliyorum taa ki kapı çalana kadar, yengem, onun annesi gelene kadar. Ve ben bunu anneme söylediğim zaman, kendi akrabasıdır, annem hala ilişkisini devam ettirmiş o akrabalarla ben o kadar değerli değilimdir onun nazarında; anneme kar etmedi. ... Fakat ben aileden ayrıldıktan sonra kendi evimde hiç tacize uğramadım düşünebiliyor musunuz? Çünkü ben evimde kimseyi yatırmıyordum. ... Asla bir erkek akrabamın evimde yatmasına müsaade etmedim şimdiye kadar daha önce uğradığım şeyden dolayı kızımın uğramasını istemediğim için. ... Desen ki kocan, koca zaten her gün tecavüz ediyordu; her gün ama. Cinselliğin her şekliyle tecavüz ediyordu bana. [O noktada alabildiğiniz önlemler var mıydı?] Hiç önlem alamıyordum ki; dayağımı yiyordum, tecavüz ediliyordum. Tecavülden kaçamıyordum fakat ben bir öpüşmenin sadece duygusal olarak yapılabileceğinin düşüncesinde olduğum için devamlı şu an dudağım yara ya farkındaysan şu dudağım hiç iyileşmedi biliyor musun, 18 yıldır istisnasız şu dudak hep yaradır... Beni öpmemesi için dudağımı devamlı yara yapıyordum, midesi bulansın diye.” (Diyarbakır, 40 yaşında)

LGBTİ+'ların güvenliğe ilişkin önlem ve stratejilerine bakıldığında ise, tahmin edilebileceği üzere en önemli değişken mekândır. Çanakkale LGBTİ İnişiyatı'ndan görüşmeciler Çanakkale'de herhangi bir önlem almaya gerek duymadıklarını ancak yeni kurulan İlahiyat Fakültesi'nin şehrin sosyo-demografik yapısını değiştirmesinden endişe ettiklerini bu sebeple sokakta kampuse kıyasla kendilerini daha rahat hissettiklerini belirtmişlerdir. Araştırma ilerinde söz edilen genel güvenlik endişeleri ve iller arası farklılıklar bir kenara bırakılırsa, tanışma uygulamaları özel bir güvensizlik alanı yaratmaktadır. Şöyle ki, tüm LGBTİ+'lar bu uygulamalardan tanıştıkları kişilerle önce dışarıda buluşmayı veya eve gideceklerse önlem amaçlı bir arkadaşlarını durumdan haberdar ettiklerini iletmışlerdir. Diyarbakır'da yalnız yaşayan ve/veya seks işçiliği yapan LGBTİ+'lar ise evde sopa, biber gazı vb. aletler bulundurdıklarını; bunun kendilerini nispeten güvende hissetmek için benimsedikleri bir strateji olduğunu belirtmişlerdir. Tüm bunların yanı sıra, muhafazakârlığın kent genelinde daha yaygın olarak hissedilebildiği Diyarbakır'da LGBTİ+'lar ancak kimliklerini saklayarak ve hatta kimlikleri yokmuş gibi davranarak var olabilmektedirler. Bu şekilde var olma biçiminin Diyarbakır'da yaşayan LGBTİ+'ların en önemli güvenlik stratejilerinden biri olduğunu söylemek mümkündür.

LGBTİ+'lar açısından ortaya çıkan ikinci önemli değişken ise bireyin aileye açılmış olup olmamasıdır. Mekân fark etmeksizin, aileye açılmış LGBTİ+'lar ciddi önlemler alması gerekmez ve aile desteğiyle daha güvenli bir yaşam alanına sahip olabilirken, aileye açılmayan LGBTİ+'lar için en güvensiz alan kendi evleridir. Ailesiyle yaşayan Diyarbakır'dan bir görüşmeci, bu güvensizliğini şöyle özetlemektedir:

“Zaten bir kamuflela yaşıyoruz ya mesela ilk başta kadın olduğun için bununla ya da mesela memelerin çıkmaya başlar kamufle edersin kimliğini yaşamıyorsun. Şeyi biliyorsun ama niye yaşamadığın çok açık; bunu güvensizlikten yaşadığın çok açık ve net. ... Ben KAOS'un kitaplarını, queer sayılarını şunları bunları saklamak zorunda kalmışım, tıpkı pedimi sakladığım gibi... Benim de kendimi en güvensiz hissettiğim yer kendi ailem, kendi evim, bu şehir, belki Virginia'nın dediği gibi kendine ait bir oda. ... Dolayısıyla güvensiz hissettiğimiz için o önlem-

leri alıyoruz. Taktik geliştiriyoruz yani. ... Dolayısıyla sürekli kamufajlarımızla, başka şeylerle yaşıyoruz. Niye? Zaten güvensiz olduğumuz için, kimliğimizi açık bir şekilde yaşamadığımız için. Çok da sen şusun busun diye saldırı gelmiyor; ama saldırı gelmesini gerektirecek bir şey yapmıyoruz ki.” (Diyarbakır, Keskesor LGBTİ+)

Son olarak, tüm bu anlatılara ek olarak, evlerinde veya yanlarında sopa, bıçak, çakı, biber gazı gibi madde ve aletleri taşıdıklarını belirten görüşmecilerin oldukça yüksek sayıdaki kısmı bunları özellikle son iki üç yılda taşımaya başladıklarını aktarmışlardır. Bunun yanı sıra, il fark etmeksizin gerek devlet şiddetine gerekse de aile içi şiddete maruz kalmış kadınlardan silahlanmayı düşündüklerini belirtenler olmuştur. Görüşülen muhafazakâr-dindar kadınlar ise bu düşünceye karşı çıkmış; kendi stratejilerini tedbir ve tevekkül kanunu olarak dillendirmişlerdir. Ayrıca, şehir fark etmeksizin, özellikle üniversite öğrencisi veya mezunu kadınların ve ağırlıklı olarak LGBTİ+'ların daha güvende hissetmek için yurtdışına gitmenin gelecek planlarında olduğu görülmektedir. Ek olarak, özellikle Diyarbakır'da yaşayan LGBTİ+ görüşmeciler gelecekte güvenli bir şekilde yaşamak için tek yollarının “formalite evlilik yapmak” veya “KPSS ile (ailenin ancak devlet memuru olunması durumunda başka bir şehre gitmesine izin vereceği için) bir yere atanarak”, aileden uzak bir şekilde hayatlarına devam etmek olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç

Elinizde sihirli bir değnek olsa neleri değiştirmek isterdiniz?

“En büyük hayalim, çok zengin olursam bir gün ilk yapacağım şey bir çete kurmaktır ve bunun tamamı erkeklerden oluşurdu. Onları, onların silahıyla vurmak isterdim.” (Diyarbakır, 40 yaşında, K)

Araştırmamız temel olarak güven(siz)lik meselesinin cinsiyetlendirilmesinin, dolayısıyla güven(siz)lik meselesine kadınların ve LGBTİ+'ların perspektifinden bakılmasının oldukça öğretici ve önemli olduğunu iddia etmektedir. Güven(siz)liği odağına alan bu araştırma, kadınlara ve LGBTİ+'lara yönelik şiddet türlerinin ve bununla ilişkili olan güvensizlik algısının, güvende hissetme halini çeşitlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, bu araştırma patriarkal yapının, devletin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, cinsiyetlendirilmiş güvensizlikler üretmede büyük bir role sahip olduğunu yapılan görüşmeler üzerinden açık bir şekilde göstermektedir. Diyarbakır ve Çanakkale'de yaşayan kadınlarla ve LGBTİ+'larla yapılan görüşmeler, suça maruz kalma korkusu ve bununla doğrudan ilişkili olan güven(siz)lik algısının değişiminde mekân ve sosyo-ekonomik düzeyin, bu anlamda önemli değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, bir yandan güvensizliğin sosyoekonomik ve coğrafi sınırları aştığını göstermekte, öte yandan ise güven(siz)liğin mekânsal ve sosyo-ekonomik düzey temelinde ne denli farklılaştığını Diyarbakır-Çanakkale karşılaştırması üzerinden ortaya koymaktadır.

Güvenlik kavramının kendisi hem toplumsal olarak dayatılmış ve kalıplaşmış cinsiyet yargılarına göre hem de güvenliği tehdit altında olan ya da kendini güvende hissetmeyen kişiler ve/veya grupların kendi deneyimlerine göre şekillenir. Biliniyor ki, Türkiye’de özellikle kadınlar ve LGBTİ+’lar şiddetin her türüne maruz kalmakta ve bu anlamda pek çok açıdan savunmasız duruma bırakılmaktadır. Ek olarak, önleyici destekleyici mekanizmaların yok deneye kadar az olması da kadınları ve LGBTİ+’ları şiddet sarmalına hapsedmektedir. Bütün bu şiddet deneyimlerinin ve hatta şiddet tehditlerinin güvenlik algısını zedelediği, bu grupların kendilerini güvende hissetme oranını düşürdüğü bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde de açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada olduğu gibi, maruz kalınan şiddet ve bununla ilişkili olarak hissedilen güven(siz)lik üzerine üretilecek veriler, yalnızca şiddetin ve buna bağlı güven(siz)lik anlatılarının görünürlüğüne katkıda bulunmakla kalmayacak; insani güvenlik yaklaşımı gereği, farklı grupların farklı güvenlik ihtiyaçları olduğuna yönelik algının yaygınlaşmasında da önemli bir rol oynayacaktır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli nokta ise, özellikle kadınların güven(siz)lik algısının bedene ve bedenle kurulan ilişkiye doğrudan yansıdığıdır. Makale içerisindeki aktarımlardan da açıkça görüldüğü üzere, kadınlarda güvenlik ihtiyacı ya bedenin saklanması şeklinde ya da bedene zarar verilerek toplumsal olarak kadın bedeniyle ilişkilendirilen güzellik, çekicilik vb. özelliklerden arındırılması olarak karşılanmaktadır. Kadınlar, deneyimledikleri şiddet ile suça maruz kalma korkusunu ve bunlarla ilişkili olan güvenlik ihtiyacını bedenleri üzerinden ifade etmektedirler. Bu durum, artık dilin değil bedenin acısının ve yarasının bir gösteren olmasını vurgulaması bakımından oldukça dikkate değerdir. Dolayısıyla kadınlar acı çektirilen ve yaralanan bedenlerini ve şiddete dair tanıklıklarını bu şekilde seslendirmeyi tercih etmişlerdir. Bu bulgular bedenin şiddete karşı bir güvenlik stratejisi olarak ve güç bulabilme pratiği olarak kullanıldığını göstermektedir.

Son olarak kendilerini daha güvende hissetmek için ne gibi beklentilerinin olduğuna dair görüşlerini sorduğumuz kadınlar ve LGBTİ+’lar, cinsiyet kimliği, sosyo-ekonomik düzey ve mekân fark etmeksizin “cezasızlığa son verilmesi” gerektiğini ısrarla ifade etmişlerdir. Cezasızlığın şiddet eylemlerini artırdığı göz önünde bulundurulursa, Türkiye’de yaşayan kadın ve LGBTİ+’ların güvenlik ihtiyacının toplumsal adaletten bağımsız olamayacağını araştırmamızın son sözü olarak vurgulamak oldukça önemlidir.

- 1 Çalışma Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KOÇ-KAM) tarafından desteklenmiştir. Çalışma, Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi ortaklığıyla verilen “Dicle Koğacıoğlu Makale Ödülü”nü 2017 yılında almıştır.
- 2 Bu raporda kavram insani kalkınma ile bağlantılı olarak ele alınmış ve insani güvenliğe ilişkin yedi ana alan sıralanmıştır: 1) İktisadi Güvenlik, 2) Gıda Güvenliği, 3) Sağlık Güvenliği, 4) Çevre Güvenliği, 5) Birey Güvenliği, 6) Toplum Güvenliği, 7) Siyasal Güvenlik
- 3 Bu tanıma göre insani güvenlik: “İnsanların özgür ve insan onuruna uygun bir şekilde, yoksulluktan ve umutsuzluktan arınmış şekilde yaşama hakkı demektir. Tüm bireylerin, özellikle daha korunmasız durumda olanların, korkulardan ve yoksunluktan arınmış bir şekilde haklarından yararlanmak ve kendi insani potansiyellerini tam olarak geliştirmek için eşit şansa sahip biçimde yaşama hakkı vardır. İnsani güvenlik, insanların ve toplumların daha korunaklı ve daha yetkin hale gelmeleri için insan-temelli, kapsayıcı, bağlama özgü ve önleme amaçlı çözümler geliştirilmesi gerektiğini öngörür. İnsani güvenlik barış, kalkınma ve insan hakları arasındaki ilişkileri kabul eder ve sivil, siyasi, ekonomik ve kültürel haklara eşit derecede önem verir.”
- 4 ‘Suç korkusu’ en basit tanımıyla ‘suç mağduru olma korkusu’ olarak tariflenebilir. Suç korkusu, üzerinde tam olarak anlaşılabilir bir kavram değildir ancak aşırı derecede bireysel olan deneyim veya deneyimler kümesi olduğu konusunda bir anlaşma vardır. Patrick Shepherdson, Perceptions of Safety&Fear of Crime Research Report (T106931/2014) <http://sa-iwa.asn.au/wp-content/uploads/2016/05/Fear-of-Crime-Perceptions-of-Safety-Research-Report-2014-Patrick-She.pdf> (Erişim tarihi: 3.1.2017)
- 5 <http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=214065> (Erişim tarihi: 12.3.2017)
- 6 Türkiye’ye dair verilere de bakıldığında, cinsel saldırı kategorisi hariç, erkeklerin kadınlardan daha fazla oranda suça maruz kaldığı görülmektedir. 2000-2008 yılları arası veriler için bkz. <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statistikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf> (Erişim tarihi: 8.7.2017)
- 7 TÜİK Haber Bülteni, İstatistiklerle Kadın, 2016, 7 Mart 2017, Sayı: 24643
- 8 Bu çalışma, Haziran 2017 - Kasım 2017 tarih aralığında, Ankara, Diyarbakır, Çanakkale ve Giresun olmak üzere dört ilde yürütülmüştür. Ankara’nın seçilmesinin nedeni, araştırma ekibinin burada ikamet etmesi ve çalışmanın burada yürütülecek olmasının yanı sıra görüş alınacak STK’ların ilgili yöneticilerinin ve danışılacak akademik kurulun burada olmasıdır. Son olarak Giresun ise Türkiye genelinde kadın örgütlenmelerinin en az olduğu ve çocuk istismarının yoğun olduğu Karadeniz Bölgesi’nde güvenlik meselesine bakmak amacıyla seçilmiştir. Bunun yanı sıra, bölgede ulaşabildiğimiz tek LGBTİ+ örgütlenmesinin Giresun’da olması da bu tercihi zorunlu kılmıştır. Bu makalede sadece Diyarbakır ve Çanakkale’de yürütülen saha araştırması verilerinin kullanılmasının amacı, şiddet ve güven(siz)liğe dair en çarpıcı sonuçların bu illerin karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmış olmasıdır.
- 9 Bu çalışmada kullanılan sosyo-ekonomik düzey kategorileri, görüşmecilerin verdiği eğitim ve gelir bilgisi temel alınarak belirlenmiştir.
- 10 Alan çalışmamız sırasında görmek istediğimiz, Diyarbakır merkezli diğer LGBTİ+ örgütleri olan Hebûn LGBT temsilcilerine de ulaşmaya çalıştık ancak tüm üyelerinin son birkaç yılda, özellikle Hizbullah’ın tehditleri sonucu ya il dışına ya da yurtdışına zorunlu olarak göç etmek durumunda kaldığını öğrendik. Hebûn LGBT, Mayıs 2016 yılında aldığı tehditler ve gördüğü baskılara sebebiyle insan hakları savunucularını korumak amacıyla kurulmuş olan Frontline Defenders’in Acil Eylem Fonu’na başvurarak Diyarbakır ve çevresindeki il ve ilçelerden ulaşabildiği LGBTİ+’larla güvenlik toplantıları gerçekleştirmiş, güvenlik stratejileri belirlemiş ve bu konuda rapor hazırlamıştır. Rapor için bkz. Hebûn LGBT Diyarbakır Güvenlik Raporu, Tilki Kitap: İstanbul, 2016
- 11 Görüşmeci kendisinin ve derneğin adının paylaşılmasını rica ettiği için dernek adı verilememiştir. Bunun tam da bahsedilen güvenlik endişesinden kaynaklandığı açıktır ve çalışmaların ne gibi şartlarda yürütüldüğüne dair önemli bir örnektir.

Kaynakça

- Akay, H. (2015). *Türkiye’de İnsani Güven(siz)lik 2014 – 2015*. Helsinki Yurttaşlar Derneği.
- Altınay, A. ve Arat, Y. (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. Punto.
- Ahmed, S. (2017). *Feminist Bir Yaşam Sürmek*. Sel.
- Balta, E. (2009). Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası: Bir Toplumsal Paranoyayı Anlamak. *Toplum ve Bilim*, sayı: 115, 204-226.
- Booth, K. (2005). *Critical Security Studies and World Politics*. Lynne Rienner Publishers.
- Caldwell, D. ve Williams, R. E. (2012). *Seeking Security in an Insecure World*. Rowman and Littlefield Publishers.
- Der Derian, J. (1992). *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War*. Blackwell.
- Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet: Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Yönelik Şiddet*. Metis.
- Hebûn LGBT (2016). *Diyarbakır Güvenlik Raporu*. Tilki Kitap.
- Krause, K. ve Williams, M.C. (1997). *Critical Security Studies: Concepts And Strategies*. Routledge.
- Lane, J. (2012). Theoretical Explanations for Gender Differences in Fear of Crime from. *Routledge International Handbook of Crime an Gender Studies*. Routledge, 59.
- McDermott, E. (2006). Surviving in Dangerous Places: *Lesbian Identity Performances in the Workplace, Social Class and Psychological Health, Feminism and Psychology*. 16, 2, 193-211.
- Neocleous, M. (2006). *Against Security, in Crime and Security*. B. Goold ve L. Zedner (ed.), Ashgate Publishing.
- Özaşçılar, M. ve Ziyalar, N. (2015). Unraveling the Determinants of Fear of Crime Among Men and Women in Istanbul: Examining the Impact of Perceived Risk and Fear of Sexual Assault. *International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology*, 1-18.
- Shepherd, L. J. (2007). “Victims, Perpetrators and Actors”, Revisited: 1 Exploring the Potential for a Feminist Reconceptualisation of (International) Security and (Gender) Violence. *British Journal of Politics and International Relation*, vol. 9, 239-256.
- True J. ve Tanyag M. (2017). Global Violence and Security from a Gendered Perspective. Burke A., Parker R. (ed.) *Global Insecurity* içinde. Palgrave Macmillan.
- TÜİK Haber Bülteni (2016). *İstatistiklerle Kadın*. 7 Mart 2017, Sayı: 24643.
- Wibben, A. T.R. (2011). *Feminist Security Studies: A Narrative Approach*. Routledge.
- Yirmibeşoğlu, F. ve Ergun, N. (2015). Fear of Crime among Women in the Old City Center of Istanbul, *Current Urban Studies* 3, 161-174.
- Shepherdson, P., *Perceptions of Safety & Fear of Crime Research Report* (T106931/2014) <http://saiwa.asn.au/wp-content/uploads/2016/05/Fear-of-Crime-Perceptions-of-Safety-Research-Report-2014-Patrick-She.pdf> (Erişim tarihi: 3.1.2017)
- <http://www.kibrispostasi.com/print.php?news=214065> (Erişim tarihi: 12.3.2017)
- <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statistikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf> (Erişim tarihi: 8.7.2017)